

מאת שמואל פרידלנד - פרשת שמות
פרשת שמות, ואלה שמות בני ישראל, ואלה שמות בני ישראל

1 זוגיות הפרשיות

כל הפרשיות שכתורה כולה באות בזוגות. למשל "לך לך-ורא": שתי פרשיות של אברהם אבינו. כך צריך להיות, וכך צודק, ואשרינו שזה ככה. תחילה - ידיעת העצם של אברהם אבינו, ההופעה, האישיות. ומתוך-כך מה שנמשך ממנו אלינו - הלימודים, ההשפעות וההדרכות. וכן שתי פרשיות של יצחק אבינו: "חיי שרה-תולדות". שתי פרשיות של יעקב אבינו: "ויצא-וישלח", וכו'. וכן הוא ב"משנה תורה". זה נורמלי והכרחי.

2

ארבעת העמודים של כל-ישראל

לעומת פרשת "ראה" הכוללת בעיקרה שפע של מצוות פרטיות, פרשת "שופטים" היא כללית צבורית. יש בה גם כמה ענינים מצורפים, שנטפלים אל העיקר, אבל יסודה הוא עיסוק בענין כלל-ישראלי. כשם שיש ארבע אותיות בשם הוי"ה, כך יש ארבעה עמודים בבנין בית ישראל: תורה, נבואה, כהונה ומלכות. תורה ונבואה הם שני צדדים של דבר ד' המגיע אלינו. כהונה שייכת לסדר עבודת הקודש של האדם, ומלכות היא סדר העבודה הלאומית והנהגת האומה.

5

א. קודם-כל מופיע יסוד התורה "שופטים ושטרס" תתן לך בכל שעריך אשר ד' אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק¹. הם המסדרים את הנהגת התורה בחיים האישיים והצבוריים².

10

ב. אחר-כך באה הנבואה. כבר בסוף פרשת "בהעלותך" היתה "הרצאה" בהלכות נבואה: "אם יהיה נביאכם ד'... לא כן עבדי משה"³. בפרשה שלנו נקבעת בפירוש מציאות עובדת הנבואה. "נביא אקים להם, מקרב אחיהם כמוך, ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו"⁴. "אני מאמין באמונה שלמה שכל דברי הנביאים אמת"⁶ ושדברי הנביא אינם אלא "דברי בפיו".

15

ג. מתוך-כך מגיעים לכהונה ומשפטה המיוחד בבית-המקדש ועבודת הקודש⁷. ד. ובאחרונה, המלכות השייכת למציאותנו הכלל-ישראל. (אחר-כך נפגשים בפרשת "כי תצא" בפרטי דינים הנמשכים מסדר המלכות, כגון עניני מלחמה, כהגדרת הרמב"ם "הלכות מלכים ומלחמותיהם", שהרי הא בהא תליא.) בזה נשלם השכלול הגדול של האורגניזם הכלל-ישראלי.

3

מדינת ישראל

ככל שסדר הממלכתיות במדינה, במשרד הפנים ובמשרד החוץ, נמשך מ"צדק צדק תרדף"⁸ על-פי משפט התורה, יותר מתברר ערך החיים האמיתיים של המדינה, ויותר מתגלה ש"עם ד' תמים" כמו ש"תורת ד' תמימה"⁹. אנו נאמנים למדינה יותר ממי שאינו משייך את עצמו לתורה, כי המדינה נובעת מהמקור האבסולוטי של האמונה. המדינה בעצמה היא קודש קדשים, כי לא אנו עשינו את המדינה, אלא היא עובדה אלוהית שאין לשנותה. גם הצבא שתלוי במדינה הוא מעשה ד'¹⁰. כל זה דבר ברור ל"צדיקים שמאמינים"¹¹. מעצם המדינה יש דברים הנמשכים ונטפלים, ובאלו הענינים (שהם תוצאה ותולדה) יש הרבה פגמים וצרות, כגון בחינוך ובמשפט¹². יש הכרח לברר ולהלחם, ונקוה שנצליח לעשות זאת לאט לאט במשך שנים ואולי במשך דורות.

4

מלכים ומלחמותיהם

ומתוך הממלכתיות מגיעים גם לעניני המלחמות, כרמב"ם שקורא להלכות מלכים "הלכות מלכים ומלחמותיהם". "ושפטנו... ונלחם את מלחמתנו"¹³. כך המציאות בעולם-הזה, באנושות, כל זמן שלא נתחדש המצב של "לא ישא גוי אל גוי חרב, ולא ילמדו עוד מלחמה"¹⁴, - מלכות מקושרת באפשרות של מלחמה. מלחמת מצוה ומלחמת רשות, הרחבת מלכות הארץ¹⁵.

16

ה"חפץ חיים" היה גאון נפלא, צדיק נפלא, קדוש נפלא ופיקח נפלא. לפני כמה שנים סיפר לנו תלמיד-חכם אחד, שכמה בחורים רצו להשתמש משירות בצבא הגויים, ולא לבטל תורה. על-כן רצו לחבל בגופם, ולהפסל על-ידי זה משירות בצבא הפולני. אבל ה"חפץ חיים" התנגד לזה: "אין אדם רשאי לחבל בעצמו"¹⁶. הגוף אינו שלך. ולמה להשתמש? תתאמן בצבא. המשיח יבא עוד מעט. תהיה מדינה. וכשיש מדינה, צריך צבא. תתכונן פה. יש לך הזדמנות להתכונן לצבא של מדינת ישראל". זו הלכה-למעשה פרקטית-ריאלית, הלכה של "משנה בוררה"¹⁷.

15

הממלכתיות מקושרת להכרח המלחמתיות. אם אויבנו נענים לשלום, בסדר. ואם לא, יש מלחמה¹⁸, עם כל פרטי ההלכות הנמשכים ממנה. "כי תצא למלחמה..."¹⁹, "אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו"²⁰. זהו התוכן העיקרי של הפרשה של היום, רובה ככולה של הפרשה: תורה, כהונה, נבואה ומלכות עד המלחמתיות.

5 ענינו המיוחד אינו מתחיל מן היחידים, סגולת ישראל אינה תוצאה מגדולתם של אוסף יחידים, אלא הוא מ"אשר בחר בנו מכל העמים"¹⁷. יצירה אלוהית מיוחדת, "עם זו יצרתי לי"¹⁸, מין מיוחד של אנושיות בצורת עם בין העמים, ועליון מן העמים¹⁹, עם ממשי שיש לו חלק בקרקע. כל אחד מאתנו מורכב משניים: נשמה וגוף; חתיכת הבשר והשרירים, יחד עם הפנים. הרצון הפנימי מתגלה בתנועת השרירים, הפנים והחיוניות מתגלים דרך החיצוניות. כך הוא בכל איש יחיד, וכך גם בכל צבור. לעם יש גוף לאומי, מדיני וממלכתי, חקלאי וצבאי, והוא הגילוי הממשי-הריאלי של נשמת האומה²⁰. יש גם נשמה לאומה, נשמת ישראל, נשמה שלנו. וענינה של נשמת האומה להתגלות בגוף האומה, בממשות האומה, במדינה ובחקלאות. כך הוא סדר בריאת העולם-הזה. ממשות האומה היא גילוי הפנים שלה. ומגילוי נשמתה הכללית של האומה, נמשך גילוי נשמת כל פרטי האישים שבה.

אנו עם חי, כפי שנאמר ביהושע: "אל חי בקרבנו"²¹. והחיוניות הפנימית הזאת מתגלה בממשיות. זהו דבר פשוט ואלמנטרי ששוכחים אותו. האדם חי אך ורק מכח נשמת החיים שבו, צלם אלוהים שבו²². כך הוא בכל אדם ואדם וכך הוא גם לגבי האדם הלאומי, שהוא עם חי. אם-כן, מובן מאליו שעם חי בגופניות וגם בנשמתיות. אנו ישראל החי. ומה הוא החי שבנו? הנשמה.

ונשמת ישראל היא התורה. "חיינו ואורך ימינו"²³. אנו מדברים על ישראל האמיתי, החי, הבריא והחזק. התורה במובנה הכללי כבר נכללת ממילא בהגדרה זאת. ישראל ואורייתא חד הוא²⁴, אחרת אין זה ישראל. המושג ישראל, כולל

ממילא את מושג התורה. "אשר בחר בנו מכל העמים" ומתוך-כך "נתן לנו את תורתו"¹⁷. התורה חיה בתוכנו. "חיי עולם נטע בתוכנו"²⁵. התורה היא היא השכינה האלוהית השוכנת בכלל-ישראל.

הכלל הזה של תורה כולל כל מיני פרטים ומתגלה דרכם. הביטוי "תורה" הוא ביטוי נורא הכולל הכל: תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, התורה שלומדים והתורה שמקיימים; אבל התורה כמהותה היא עצם עניינם של ישראל, נשמתם של ישראל. תורה היא מושג כללי, ולעומתה מצוות הן פרטים. תרי"ג מצוות הן ההתפרטות הריאלית של התורה, בלימודה ובקיומה.

6 ישראל-תורה-מצוות

אם-כן אנו נפגשים בקדושה משולשת: ישראל, תורה ומצוות. וישראל כולל גם את גילוי התורה של "וירד ד' על הר סיני"²⁶.

רק מתוך תפיסת הענינים בשלמותם ואמיתותם אפשר לגשת - וגם אז רק במקצת - להבנת סדר הפרשיות של "משנה תורה". פרשת "דברים", הפרשה הראשונה, ענינה העיקרי הוא עם ישראל בשלמותו בארץ-ישראל. מתוך-כך מגיעים בסדר ההדרגתיות האלוהית לפרשת "ואתחנן", פרשת התגלות התורה בעשרת הדברות. ואז מגיעים לפרשת "עקב" שענינה מצוות.

7 קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצוות

בהדרכה החינוכית של יוצר האדם ישנן מדרגות. סדר הנהגת חיינו הוא קבלת עול מלכות שמים ומתוך-כך קבלת עול מצוות, כדברי חז"ל המפורסמים: "למה קדמה 'שמע' ל'והיה אם שמע'? אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך²⁶ יקבל עליו עול מצוות"²⁷. ההדרכה והחינוך לשייכות האדם

לרבונר-של-עולם, כוללים שני חלקים ודווקא בסדר הזה. כך חייב להיות ולא אחרת: הכלל ואחר-כך הפרטים. קבלת עול מלכות שמים הוא כלל גדול מקיף ויסודי באמונה, ידיעת אמת ושייכות חיונית לרבונר-של-עולם, ומתוך-כך מגיעים לקבלת עול מצוות, לאורח חיים דתי. יש נוסחאות כאלה שהיהדות היא דת פרקטית, דת של מצוות. דבר זה הוא נכון ללא ספק. זה ברור. אבל ההגדרה

10 החינוכית ממקור הדרכת הקודש של תורה היא באופן כזה שאין לקבל עול מצוות לפני עול מלכות שמים. כך הוא סדר קריאת-שמע כפי שנקבע במשנה, וכך גם מסודר במקור האלוהי של התורה: בפרשת "שמע" הנמצאת בפרשת "ואתחנן" אין זכר למלה מצוות. רק בפרשה השניה, "והיה אם שמע" הנמצאת בפרשת "עקב" - אנו נפגשים במצוות. כמוכן, כשאנו מקיימים מצוות

45 קריאת-שמע, אנו קוראים הכל יחד כהמשך אחד בלי הפסקה, אבל במקור האלוהי שתי פרשיות אלו מסודרות בנפרד ובהפסק גדול. כל ענין מופיע בפרשה מיוחדת. התורה ולימודה קודמים למצוות שהן הריאליסטיות דקדושה. קבלת עול מלכות שמים היא דבר שבאמונה ומחשבה, וממנה נמשכות המצוות בממשיותן.

8

כמו שפרשת "יתרו" היא פרשה קטנה בכמות ונוראה באיכות, כך פרשתנו היא הנשמה היסודית והעיקרית לכל סידור המלכות והמדיניות הישראלית. התורה, הישיבה והרבנות הן העושות את המלכות¹³. ככל שהאור החדש המאיר על ציון יתפשט מתוכנו על כל המדינה, כך יותר תימשך המלכות ממקור השראת השכינה בישראל, ויתגלה קידוש השם של מלכות ישראל האמיתית.

פרשת הוי"ה - ספר דברים
פרשת שמות

כמו בחיי היחיד כן בחיי הצבור "יקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואח"כ יקבל עליו עול מצוות" 1. מתוך קבלת עול מלכות מלך כל העולמים וכל הדורות, ודוקא מתוכו, בכל רוממות תפארתו ואמתת קדשו, מתקבל ונקבע ומתקיים עול מצוותיו בכל פרטיהן ודקדוקיהן, בכל נעמן והדרן. כפי חדירתה של ודאיות האמונה באשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, כמו ביחיד כן בצבור, תושג המטרה של חיי התורה ומדיניות התורה. חדירת ודאיות זו, שהיא יסודה של קבלה ראשונה זו, נעשית ומתהווה כמובן על ידי קליטתנו ותפיסתנו את דבר ד' הנשמע לתוכנו בלימוד התורה וקנינה, הגדלתה והאדרתה, אשרינו כאשר בתורת ד' חפצנו, "ואם בדבר ד' מאסו וחכמת מה להם?" 2 "וראשית חכמה יראת ד'" 3 "ואם אין חכמה אין יראה" — ואם אין יראה אין חכמה" 4, והיא היא יראת ד' הטהורה ועומדת לעד מתוך תורת ד' התמימה ומשיבת נפש. וכהדרכתו של הרמח"ל (בהקדמת "מסילתו") כי יראה זו דורשת לימוד בינה ועיון "תבין יראת ד' ודעת אלהים תמצא" 5 "ודע את אלהי אביך ועבדהו" 6, כן זו של הגר"א (בתוספת "מעשהו הרב" ע"י תלמידו ר' ישראל משקלוב) "ללמוד ספר "הכוזרי" הקדוש והטהור שעיקרי אמונת ישראל

ותורה תלויים בו". הענין האלהי, של הכוזרי, מקדמוניות ראשונים, הוא הוא הנמשך במדתו המיוחדת, מרוכזת ומסודרת, בדורות אמצעיים בספריו של "גדול העולם" 7 מהר"ל, "שכל דבריו ברוח הקודש" 8, ובדור אחרון בדברי קדשו ואורותיו של שליחא דרחמנא בהופעת התורה הגואלת אאמו"ר הרב זצ"ל. "תיכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה" 9. לפי הדרכה זו הנה ריבוי תורה, בשלימותה ותמימותה, לכל מלואה וצדדיה, וסדרי מדרגותיה, מן תינוקות-של-בית-רבן ביסודיות חינוכם וביסוסם על פי דרכם וערכם, לכיוון גידולם בשיבה ועלייתם בתורה מעלה מעלה להיות לתלמידי חכמים גדולי וגאוני תורה ויראה, אדירי אמונה וקדושי חיים, אישי השורה הפנימית העליונה לאומה הישראלית, הממלאים תוכן אורתה כולה ומישרים את הליכות עולמה, מן "חכימיא לספריא ולחזניא ולעמא דארעא" 10, הוא הוא ראשית דרכנו זו להשגת יעודינו ומשימת דורותינו באמתתה.

אשר יראת ד' היא יראת ד' הטהורה ועומדת לעד מתוך תורת ד' התמימה ומשיבת נפש. וכהדרכתו של הרמח"ל (בהקדמת "מסילתו") כי יראה זו דורשת לימוד בינה ועיון "תבין יראת ד' ודעת אלהים תמצא" 5 "ודע את אלהי אביך ועבדהו" 6, כן זו של הגר"א (בתוספת "מעשהו הרב" ע"י תלמידו ר' ישראל משקלוב) "ללמוד ספר "הכוזרי" הקדוש והטהור שעיקרי אמונת ישראל

העולם מכרח הוא לבוא לידי תשובה שלמה. אין העולם דבר עומד על מצב אחד, כפי-אם הולך הוא ומתפתח, וההתפתחות האמתית השלמה מכרחת היא להביא לו את הבריאות הגמורה, החמרית והרוחנית, והיא תביא את אור חיי התשובה עמה.

על ידי התשובה הפל שב לאלהות, על ידי מציאות פח התשובה השורר בעולמים כלם, שב הפל ומתקשר במציאות השלמות האלהית, ועל ידי הרעיונות של התשובה, דעותיה והרעיונותיה, כל המושבות, הרעיונות והדעות, הרעיונות וההרעיונות, מתהפכים ושבים להקבע בעצם תכונתם בתוך הקדש האלהי.

התשובה באה משאיפת המציאות קלה להיות יותר טובה ומזככת יותר חסינה ומעלה ממה שהיא. בתוך חפץ זה חבוי פח-חיים של התגברות על המדה המגבלת של ההרה ועל חלשותיה. והתשובה הפרטית, של האדם היחיד, וקל וחומר של הצבור, שאצבת היא את פחה ממקור חיים זה, שהוא פועל תמיד בעצו פעולה בלתי פוסקת.

התשובה הפללית, שהיא עליו העולם ותקונו, והתשובה הפרטית הנוגעת לאישיות הפרטית של כל אחד ואחד, עד כדי דקות הפרטים של תקוני התשובה המיוחדים, שרוח-הקדש יודע לפרטם לפרטים היותר בודדים — הן ביחד תכן אחד. וכן כל אותם תקוני התרבות, שעל ידם העולם יוצא מתרבונו, סדרי החיים החברתיים והפוליטיים, ההולכים ומשתכללים עם תקוני כל חטא ועון מחמורים שבחמורים עד דקדוקי סופרים ומדות חסידות היותר מפלגות — כלם הם חטיבה אחת, ואינם מנתקים זה מזה, "וכלהו לחד אתר סליקין".

ומ"ש שהוא "נותן יד לפושעים", — אם כוונתו שהוא מושיט להם יד לקרנם לתורה לעבודה ולתשובה, ומראה להם דרך האמת של תורה"ק, ומשתדל למצוא אפנים הראויים ונכונים להחזירם למוטב, ואינו דוחה אותם בימין — אשר זהו הפשט הפשוט של לשון זה, שאנחנו אומרים אותו בנעילת יה"כ — הלא זהו שבחו ומדתו של הקב"ה, וזהו דרך הישר של כל גדולי וצדיקי הדורות רועי ישראל, וכך צונו עלינו חז"ל הקדושים, ומה שייך להתרעם על זה? ואם כוונתו בזה בדרך מליצה השגורה בפי הבריות, כלומר, שהוא מחזק ומסייע לצד הרע שלהם, לפשעיהם ולקלקוליהם, הלא חלילה וחס ליה למר להעלות דברים כאלה על דעתו. וכן מ"ש "שהולך עמהם שלוב זרוע עד שהם השפיעו השפעה עצומה", בודאי אם יתבונן מעכ"ת בעצמו בדבריו אלה ירגיש כמה תמוהים הם: חבת קדושת ארץ חמדה, ישובה ובנינה, ומסירות נפש על החזקת תורה"ק וכלליות כנסת ישראל, וידיעת והשתדלות הכרת והרמת צד הטוב והקדש שיש בכל א' מישראל, בהתקשרותו לכלל האומה הישראלית, והודעת והבלטת הערך הגדול של ימינו אלה בגדל עליליות ההנהגה האלהית ומפלאות יד ה' המתגלה בהם על עמו ועל עולמו וחבל סגולתו — אשר כל אלה בנוים ומבוססים בדברי חז"ל הברורים ומפורשים בנגלה ובנסתר, ובדברי גדולי הדורות מאז ומעולם, ואשר באמת בחשבון-הנפש ברור הלא הם שייכים לעצמיות היהדות ואמונתנו הקדושה, — האם אלה הם "שליבת הזרוע" "וההשפעה העצומה"? והוא הדין למה שכתב "שרוצה לטהר הטמא" — הלא ודאי שיש טמאים כאלה יכולים לטהר, ורשעים שיכולים להתקן ולשוב, וכמה גדול הוא ערכו של מאן דמהדר לחייביא בתויבתא, ובזה מתגלה עיקר ערכם של צדיקים וקילוסו של הקב"ה, כידוע בסה"ק. "וההתחברות" אם היא כמובן של קירוב בימין הנ"ל הלא כך היא חובתנו, וביחוד חובת הגדולים והרועים, ואם היא כמובן סתמי וכללי או כמובן חברותא אישיות מוחלטת, אין לי אלא לומר למעכ"ת: לא כן הדבר, עם הקירוב בימין יש דחיה בשמאל לצד הרע במדה הראויה כדחז"ל, וכירור התחומים ושליטת הרע שבהם, וגלוי והערכתו בכל עז ותקף וקנאת ה' צבאות אמתית, והסיוע לכל עבודת האומה והארץ הלא הוא מצד כללות כנסת ישראל וגדל ערך מעשה ה' אשר עלינו בימינו אלה, ואשר על כן הננו 30 קוראים את הקריאה הגדולה, שכבר הגיעה השעה שכל היראים והצדיקים והגדולים וכל בית ישראל בכל טהרת קדושתו, יתעוררו לעבודת הקדש של

בנין האומה והארץ הק', וכמו מרן אבא שליט"א בכל הנהגתו, כך בכל עבודתנו הכללית הקדושה אין לנו לחשוב שאנו מסייעים למעשה פושעים ורשעים, אלא שאנחנו באים מעצמנו, מפנימיות היהדות ועז האמונה הקדושה וכלליות כנסת ישראל, לבנות את בנין בית ישראל ולישב ולהקים את ארץ החיים, ארץ ה' אשר נתן לאבותינו ובחר בזרעם אחריהם גוי צדיק שומר אמונים ונוחלי מורשה, לבנות בעלית כולנו כחומה, שאין הרקב שולט בה כדחז"ל במס' יומא דף ט. בישיב ה' ונעמו. ואע"פ שהקדימו והכינו, בהרבה או בעיקרי המקצעות שבזה, אותם מאחינו שנשתכשו ונתקלקלו, לצערנו ולדאבון לבבנו, בדעות וכמעשים, ורחקו מתורה"ק, ומתוך כך מזדמנים ונעשים קלקולים ושבושים במהלך עבודת הבנין של האומה והארץ — הלא אל יבהלנו זה מלהיות בטוחים ומכירים ויודעים, כי בהתכוננות שלמות עבודת הקדש של עבודת עם ה' וארץ סגולתו, יתעורר האור האלהי הפנימי שבהם, וגם כל המעקשים יתשרו, עם מלוי חובתנו ועשית פעולתנו מצדנו ראוי לישר ולתקן ולבנות ולקומם.

ידע נא כ"ת כי מר אבא הגה"ח האמיתי שליט"א לגדולתו כן ענותנותו, ועם כל מה שהוא יודע את תפקידו ואת מעמדו אשר שלחו ה' למחיה ולפליטה לרעות את צאן עמו במכון קדשו, הרי הוא ממש שפל וכדא לא רק לפני גדולי עולם אלא גם לפני כל אדם כשר בישראל וגם לפני כל הבריות, לכ"א לפי ערך. ובכ"ז כמובן אין העניויות הפרטית האישית שלו יכולה לשנות את דעתו והנהגתו ומהלך השפעתו בעניני הכלל, ע"פ מה שנתברר לו מתוך העמקת והופעת הרוח והעסק בתורה"ק, בכל צדדיה ותמימותה, בקדושה וטהרה וחסידות, והנסיון של עבודה"ק והשפעת חיי היהדות באה"ק. ואין כאן "תאות נפש" פרטית אישית בלבד, אלא דברים של טעם וכירורי דעות והלכות ואמתיות פשוטות ויסודיות מפורשים ומבוררים בדברי רבותינו ז"ל וגדולי דורותינו, ולכל בעל אמונה שלמה ונפש ישרה ושכל צלול, ולא נתנו לשוב ולהתבטל מפני גדלות ופרסום איזה שהם, אלא מפני ברורי אמתתם של דברים מן התורה, מן השכל ומן הנסיון.

דברים מהפכה לא היג זמן צ"ל מוצא ג' פ"א א' תיג"ל יל"ל ח"ל ע